

Den økonomiske situasjon

*Foredrag av direktør Knut Getz Wold
på Norges Banks representantskapsmøte
27. februar 1978*

1. Innledning

Etter den kraftige økonomiske nedgangen i 1974–75 har verdensøkonomien vært i vekst. Men denne veksten er svakere og mer ujevn enn under tidligere konjunkturoppganger.

Utviklingen har svekket tilliten til framtiden. Og denne svikten virker igjen inn på næringslivets og forbrukernes handlesett og på de vedtakene som treffes av regjeringer og sentralbanker. Slutten av 1970-årene er blitt uvisshetens tidsalder.

Å bryte denne uvissheten og legge grunnlaget for en høyere vekst i produksjonen, nedgang i arbeidsløsheten og i inflasjonsraten, stiller i alle land den økonomiske politikk i dag overfor oppgaver som er vanskeligere enn vi hittil har møtt etter krigen. Disse oppgavene kan bare løses gjennom et enda mer intenst internasjonalt økonomisk samarbeid. Faren er åpenbar for en utvikling i motsatt lei.

To femdeler av Norges produksjon av varer og tjenester blir omsatt på verdensmarkedet. Det sier seg derfor selv at vi i særlig høy grad er avhengige av den internasjonale økonomiske utviklingen. Men vi kan under alle omstendigheter selv gjøre mye for å mestre problemene. Og vi må gjøre mye, selv om den internasjonale oppgangen igjen skulle skyte sterkere fart.

Grunnproblemene i norsk økonomi er de samme som de har vært de siste tre til fire

årene. Underskottet på driftsbalansen må reduseres. Det forutsetter igjen at den samlede ressursbruken begrenses, fortrinnsvis ved en sterk reduksjon av forbruksveksten. Det er nødvendig å bremse kostnadsstigningen og derigjennom bedre konkurranseevnen. Og behovet for strukturomlegging i næringslivet må godtas.

2. Internasjonal økonomi

Etter en god start slakket veksttakten i verdensøkonomien uventet av i andre halvåret 1976. Så fikk vi en ny tilfriskning i begynnelsen av fjoråret. Men den viste seg kortlivet og ble fulgt av den slakere oppgangen som preger industrilandenes økonomi i dag. OECD regner etter de aller siste prognosene med 3¾% vekst i år mot 3½% i fjor. Valutafondet er også litt mer optimistisk for 1978. Men med lav kapasitetsutnyttning og lønnsomhet er næringslivet tilbakeholden med nyinvesteringer. Dette er et sentralt problem i verdensøkonomien i dag.

En regner at det trengs mellom 4 og 4½% vekst bare for å opprettholde sysselsettingen noenlunde uforandret. Disse prognosene innebærer derfor en fortsatt stigning i arbeidsløsheten i de vestlige industrilandene opp til omkring 17 millioner eller ca. 5½% av arbeidsstyrken ved slutten av dette året. I OECD's langtidsplan — den såkalte vekstskissen — gikk en inn for 5½%

gjennomsnittlig vekst i bruttonasjonalproduktet i perioden 1975 til 1980. Det er ikke lenger noen mulighet for å nå et slikt resultat.

Denne situasjonen har naturligvis vært gjenstand for inngående behandling i OECD, Valutafondet og andre internasjonale samarbeidsfora. I juni i fjor gikk OECD's statsrådsmøte inn for å øke en antatt vekst på 4% i fjor til 5% i år. Det var enighet om at den økonomiske politikken i flere tilfelle trengte justering for å nå dette målet. Men de justeringene som senere ble gjennomført, var ikke av tilstrekkelig omfang. Trass i svikten i annet halvår i fjor skulle det likevel fremdeles være mulig å nå de 4¼% vekst i år som representerer summen av de enkelte regjeringers mål, og gjøre en begynnelse med reduksjon av arbeidsløsheten.

Men dette forutsetter at det blir truffet ytterligere tiltak, særlig i de landene som er i en økonomisk sterk stilling og som betyr mye for verdensøkonomien. Tre slike land står i en særstilling: USA, Japan og Vest-Tyskland, ofte kalt lokomotivlandene.

Men bare USA har godtatt å være lokomotiv. Finanspolitikken er blitt omlagt i mer ekspansiv retning. Det medvirket sterkt til å gi nærmere 5% vekst i fjor. Administrasjonen venter en liknende vekstrate i år. Det nye føderale budsjettet som presidenten la fram i forrige måned, burde kunne sikre mot faren for ny avslakking. USA virker derfor i dag positivt på verdensøkonomien. Driftsbalansen svingte i fjor om fra tilnærmet balanse til et meget stort underskott — omkring 18 milliarder dollar — og ventes å nå omtrent samme nivå i år. En viktig del av underskottet skyldes øking av oljeimporten og kan bare reduseres

gjennom en effektiv energipolitikk. Men en stor del skyldes nettopp en mer ekspansiv økonomisk politikk, og denne delen er derfor til gagn for verdensøkonomien som helhet.

Japan har nok en noe høyere vekst — ca. 6%. Men den japanske økonomis ekspansjon har i altfor stor grad vært utførselsorientert. Med et driftsoverskott på omkring 11 milliarder dollar er Japan blitt et alvorlig problem for verdensøkonomien.

Her i Europa spiller likevel Tyskland størst rolle for den økonomiske utviklingen. Med et stort betalingsoverskott, høy arbeidsløshet og bare 2,4% vekst i fjor er behovet for en sterkere omlegging av den økonomiske politikken åpenbart. Trass i svikt både i forhold til nasjonale prognoser og til de vedtak om å ta sikte på å nå 5% som ble truffet på toppmøtet i London i mai og i OECD's statsrådsmøte i juni, er de ekspansive tiltakene som er blitt gjennomført, utilstrekkelige. De tyske myndigheters mål for i år er nå 3½% vekst.

Når en søker etter årsakene til at den vestlige verden denne gang bare langsomt vokser ut av tilbakeslaget, spiller inflasjonen en viktig rolle. Å bremse prisstigningen betraktes av de fleste land som viktigere enn å redusere arbeidsløsheten. I virkeligheten burde det ikke her være noen egentlig motsetning. Med unyttet kapasitet og ledig arbeidskraft ville en noe mer ekspansiv økonomisk politikk øke produktiviteten og muliggjøre en reduksjon i kostnader pr. produsert enhet. Vekstproblemet og inflasjonsproblemet må løses *samtidig*. Men et avgjørende spørsmål er her mulighetene for en effektiv inntektspolitikk. En politikk der staten alene skal ha ansvaret for sysselsettingen, mens partene

på arbeidsmarkedet fastsetter lønninger etter hva som så er markedsmessig mulig å ta ut, vil i lengden føre både til sterk prisstigning og til arbeidsløshet.

En annen hovedgrunn til vanskene i verdensøkonomien er de betalingsproblemene som har fulgt i oljekrisens kjølvann. OPEC-landenes driftsoverskott var i fjor 37 milliarder dollar. Det vil gå noe ned i år – kanskje til 28 milliarder dollar. Andre land *må* ha motsvarende underskott. Det er ikke mulig ved tradisjonelle virkemidler å skape balanse i betalingene mellom OPEC og den øvrige verden. En del av de oljeproduserende land har ingen muligheter for selv å absorbere en så høy import som i tilfelle måtte til. De vil ganske enkelt bare produsere og selge oljen hvis de kan bygge opp tilsvarende lønnsomme plasseringer og investeringer i andre land.

Det er nettopp her vanskene ligger. Etter oljekrisen vinteren 1973/74 var det enighet i internasjonale samarbeidsorganisasjoner om at industrilandene burde godta en tilsvarende forverring av sin betalingsbalanse og ikke prøve å motvirke den. Men slik har det ikke gått. De sterke landene – Tyskland, Japan og Sveits – har ført en økonomisk politikk som har skaffet dem store overskott trass i oljeprisøkningen, og derigjennom skjøvet tilpasningsproblemene over på andre land. Disse overskottene er kommet på toppen av OPEC-landenes overskott. Underskottslandene treffer så deflasjonistiske eller proteksjonistiske tiltak, som igjen reduserer Tysklands og Japans egen vekst. Sirkelen kan bare brytes ved at de sterke landene øker sin egen etterspørsel ytterligere og dermed stimulerer både sin egen og andre lands økonomi. I så fall kan en også med styrke kreve av

underskottslandene at de treffer nye tiltak for å rette opp sin økonomi.

I dag er det stor mangel på villige og kredittverdige debitorer i verden. Enkelte av de best stilte av u-landene og flere av øst-statene har kunnet låne store beløp. Men det har reist seg tvil om ikke gjeldsøkningen i disse landene i flere tilfelle tar til å bli for stor.

Etter USA hadde Norge i fjor det største driftsunderskottet i verden (i absolutte tall). Deretter fulgte Canada. Men også Frankrike og et stort antall mindre land, blant dem de øvrige nordiske, hadde store underskott. Derimot har Storbritannia og Italia etter en lang periode med store underskott nå klart å rette opp stillingen og komme over på plussiden.

Risikoen i dag ligger ikke minst i at de mange små landene i en svak økonomisk stilling prøver å bedre sin egen betalingsbalanse ved å ta markedsandeler fra andre svake land. I det ligger ingen løsning. Det er de sterke land som må vise veien ved å ekspandere sin økonomi.

Industrilandenes innførsel vokste i fjor med 4¾%, men vil i år ventelig stige mindre enn det – kanskje 3½% – hvis den økonomiske veksten ikke skulle bli bedre enn ventet. Det gir lite tilfredsstillende perspektiver. Fra norsk synspunkt er det særlig alvorlig at de andre nordiske landene venter liten eller ingen økonomisk vekst, og at Tyskland altså ligger lavt, fordi dette er viktige markedsland. Et klart lyspunkt er likevel den markerte bedringen i britisk økonomi med sterkere vekst, overskott på driftsbalansen, redusert inflasjon og oppgang i pundkursen. Bedringen har gitt seg utslag i en omlegging av den økonomiske politikken der i ekspansiv lei, som er meget

velkommen fra norsk synspunkt. Storbritannia og USA spiller begge så stor rolle i verdensøkonomien at det ikke kan være rett å male bildet helsvart.

Når det gjelder prisstigningen, kan en notere en viss bedring i de fleste land. OECD regner med en reduksjon i inflasjonsraten fra 8% i fjor til 7% i år. Synkende matvare- og råstoffpriser har hjulpet til, og vekstraten i timefortjenesten i industrien ventes også å avta.

Valutauroen preger i høy grad det internasjonale økonomiske bildet. Oppgangen i D-mark, yen, sveitserfrancs og pund sterling og fallet i dollaren kan et stykke på vei nok sies å ha gått i riktig retning vurdert ut fra de underliggende betalingsbalanse- og pris- og kostnadsforholdene. Men kursutslagene er overdrevne, og det har vært sterke spekulative innslag. Dollaren er klart undervurdert og D-mark overvurdert i forhold til den relative pris- og kostnadsutviklingen. Valutakurser som har steget sterkt, slik som D-mark og yen, har lagt en demper på den økonomiske aktiviteten i disse landene. Og land hvis valutaer har sunket sterkt, har følt seg tvunget til å føre en restriktiv økonomisk politikk for å dempe inflasjonsvirkningene av kursfallet.

Det kreves rådgjerd som virker mer direkte på den økonomiske aktiviteten framfor alt i de sterke landene for å løse de aktuelle problemene i verdensøkonomien. Bare hvis kursforandringene blir et ledd i og underordnes en slik politikk, kan de bli til virkelig nytte. En situasjon der USA har 5% vekst og de to andre valutarisk viktige landene, Tyskland og Sveits, vel 2%, kan i lengden ikke unngå å skape fortsatt uro på valutamarkedene.

3. Norsk produksjon og sysselsetting

Norsk økonomi har fortsatt en god total vekst, særlig sett på bakgrunn av det svake internasjonale bildet. Men det skyldes i første rekke veksten i privat og offentlig forbruk og investeringer i oljevirkomheten. Nedgangen i utførselen av tradisjonelle varer er det alvorligste problemet. Den har ført til at også den samlede industriproduksjonen nå på fjerde året er inne i en stagnasjonsperiode.

Kapasitetsutnyttningen er gjennomgående lav. Men det betyr samtidig at det er rom for betydelig produktivitetsvekst i en rekke bransjer. Det kan igjen lette kostnadspresset hvis en får en sterkere internasjonal oppgang.

Veksten i det norske bruttonasjonalproduktet i fjor kan anslås til ca. 4%. Nasjonalbudsjettets anslag for i år på vel 6% må etter de forutsetningene en nå må regne med, justeres atskillig ned. I begge tilfelle er dette betydelig over gjennomsnittet for industrilandene. Skulle tallet for i år holde stikk, ville veksten bli den høyeste av alle industriland. Regnet uten oljevirkomhet og sjøfart, ville imidlertid veksten i Norge i år ligge på vel 2%.

Privatforbruket steg med nesten 5% i fjor og det offentlige forbruket med over 10%. Nasjonalbudsjettet og den økonomiske politikken er lagt opp med sikte på en sterk nedbremsing i veksten i år. Det er viktig at dette blir gjennomført, fordi forbruket nå gjennom en årrekke har økt sterkere enn den disponible realinntekten for Norge. I løpet av de tre siste årene under ett økte den disponible realinntekten for Norge med ca. 5%, mens det private og det offentlige forbruket til sammen steg med 19%. Det

sier seg selv at en slik utvikling ikke kan holde fram.

Tendensen i detaljomsetningen peker fortsatt klart oppover. Stagnasjonen i den norske produksjonen av viktige forbruksvarer reflekterer en økende importandel i forbruket.

Investeringene viste oppgang i fjor, noe som mye hang sammen med investeringene på kontinentalsokkelen og utbyggingen av de petrokjemiske industrianleggene på Rafnes. I år vil det totalt sett bli en sterk nedgang. Men om en ser bort fra investeringene i disse to sektorene, burde det være muligheter for en viss vekst i tradisjonell industri. Med den svake internasjonale oppgang er det imidlertid klart nok betydelig uvisshet til stede her. Det er også et sterkt behov for økte fortjenestemarginer og dermed større selvfinansieringsevne i konkurranseutsatt industri. Eierinntektene i utekonkurrerende industri har sunket hvert år fra om lag 3 milliarder kroner i 1974 til ca. 1 milliard kroner i fjor.

Arbeidsløsheten i Norge er fortsatt rekordmessig lav sett i internasjonal sammenheng. Tallene skjuler likevel undersystemsetting i et stort antall bedrifter, fordi en i Norge som i Sverige, men i motsetning til de aller fleste andre land, er tilbakeholden med å si opp ansatte ved svikt i etterspørselen. På den andre siden er det knapphet på arbeidskraft, særlig faglært, på mange områder.

4. Utenriksøkonomi

Volumet av utførselen av tradisjonelle varer sviktet i fjor med vel 5%. For enkelte viktige industrigrupper, framfor alt trefored-

lingsindustrien og ferrolegeringsindustrien, var svikten i utførselen langt større. Men det fantes også lyspunkter, de viktigste, oppgangen for fiskeprodukter (utenom tørrfisk), dyrefett og -oljer og aluminium.

I verdi regnet steg den samlede utførselen (inklusive olje og gass) med 5½%. Men innførselsverdien steg med 16%. Innførselsoverskottet økte fra 12 til 18 milliarder kroner.

Samtidig har netto fraktinntektene sviktet ytterligere. De ligger nå på omkring 8 milliarder kroner mot 11½ milliarder i 1974. Det er fortsatt en høy innførsel av skip, i fjor vel 7 milliarder kroner.

For i år regner nasjonalbudsjettet med en vekst i utførselen av tradisjonelle varer på 3% i volum. Utviklingen de siste månedene har ført til at dette nok vil vise seg noe for høyt. Men på bakgrunn av en antatt vekst i OECD's import på 3½–4% og for Norges markeder litt lavere bør en iallfall kunne regne med noen oppgang.

Det samlede driftsunderskottet på betalingsbalansen tillegges naturlig en stor betydning både her hjemme og internasjonalt. Det utgjorde i fjor 26 milliarder kroner. Nasjonalbudsjettets overslag for i år viser 16 milliarder kroner. Dette tallet må nok nå revideres en del oppover. I forhold til bruttonasjonalproduktet var det norske driftsunderskottet i fjor med 14% det høyeste noe OECD-land noensinne har notert. Nettogjelden til utlandet økte fra ca. 55 til omkring 80 milliarder og vil i år nærme seg 100 milliarder kroner.

Dette er meget store tall, men de trenger en nærmere analyse før en kan trekke konklusjoner av dem med hensyn til utformingen av den økonomiske politikken.

Når det gjelder finansieringen, har den ikke budt på alvorlige problemer og vil ventelig heller ikke gjøre det i de nærmeste par årene framover, under forutsetning av fredelige forhold der de internasjonale kapitalmarkedene fungerer noenlunde normalt. Det har vært et hell for Norge at vårt store kapitalimportbehov skulle komme nettopp i en periode som i så høy grad er preget av et "låntakernes marked". Sammenliknet med de land som framstår som marginale konkurrenter, vil nok Norge fortsatt kunne regne med å stå sterkt.

Men gjelden fører til sterkt økende rentebetalinger til utlandet. Og avdragene vil legge beslag på en meget stor del av de driftsoverskottene på betalingsbalansen som kan påregnes langt utover i 1980-årene.

Avgjørende for vurderingen må være årsakene til de store driftsunderskottene. Blant de viktigste er for det første de enorme investeringene i oljesektoren, som under ingen omstendigheter kunne dekkes fullt ut av landets egen sparing. For det annet den svake internasjonale konjunktur-utviklingen med de konsekvenser den har fått for skipsfarten og de vareeksporterende næringer. For det tredje motkonjunkturpolitikken. Et høyere aktivitetsnivå i Norge enn i andre land fører uvegerlig til et underskott på betalingsbalansen. For det fjerde kostnadsutviklingen. Høyere pris- og kostnadsstigning i Norge enn i utlandet har ført til tap av markedsandeler for norsk produksjon og dermed til mindre utførsel og større innførsel enn en ellers ville ha hatt. Sagt på en annen måte har motkonjunkturpolitikken vært utformet slik at den har ført til en større øking av driftsunderskottet enn en ville ha hatt om den

fulle sysselsettingen hadde vært kombinert med en mer moderat kostnadsstigning.

5. Sparing

Et nyttig utgangspunkt for vurderingen av driftsunderskottet er også utviklingen i sparingen. Tradisjonelt har vi jo her i landet finansiert en høy investeringsrate dels med en høy innenlandsk sparerate, dels med en viss kapitalimport på toppen av vår egen sparing.

Den sterke økingen av investeringene som henger sammen med oljeinvesteringene, har i sin helhet vært dekket av kapitalimport. Den delen av nettorealinvesteringene (altså bruttorealinvesteringene minus kapitalslit) som dekkes av Norges egen sparing, er sunket fra 97% i 1972 til 34% i fjor.

Spareraten, dvs. den delen av Norges disponible inntekt som ikke nyttes til forbruk, har sunket fra ca. 18% i 1974 til knapt 9% i fjor. Det er en meget sterk nedgang, særlig i en periode der det skjedde en så sterk opptrapping av den totale investeringsvirksomheten. Nå ligger noe av forklaringen i konjunkturutviklingen. Ikke minst i skipsfarten har det foregått en sterk reduksjon i sparingen — ja, faktisk til negative tall. Også i andre utførselsnæringer har sterkt synkende fortjeneste eller direkte tap ført til reduksjon av sparingen. Men sparingen i de skjermete næringer og den personlige sparingen har tydeligvis holdt seg godt oppe. Det er nemlig det sterke fallet i den offentlige sparingen som gir størst utslag i totaltallene.

Men en del må også tilskrives den sterke kostnadsøkningen i Norge. Dreiningen av

ressursbruken over mot større forbruksandel har betydd at en tilsvarende mindre del har gått til sparing. Motkonjunkturpolitikken kunne alternativt lagt relativt noe sterkere vekt på å stimulere investeringene i tradisjonell industri.

På disse områdene kan en nå regne med en omlegging. I år ventes spareraten på nytt å stige. Det forutsetter at en får til den planlagte bremsingen av forbruksveksten i forhold til disponibel nasjonalinntekt, og at investeringene utvikler seg som planlagt. Den delen av nettorealinvesteringene som dekkes av landets egen sparing, vil i tilfelle øke markert. Dette er en utvikling i rett lei, men den forutsetter en meget stram politikk om den skal kunne realiseres.

6. Pris- og kostnadsutvikling

Det største problemet i norsk økonomi og økonomisk politikk i dag er pris- og kostnadsutviklingen. Den er avgjørende for norsk næringslivs konkurranseevne, for driftsbalansen overfor utlandet og for sysselsettingen i en meget stor del av arbeidslivet.

Det var særlig de meget store lønnstilleggene som ble gitt ved det forbundsvise lønnsoppgjøret i 1974, som brakte lønnsstigningen i Norge ut av takt med andre land. I OECD's årsoversikt om Norge heter det at dette lønnsoppgjøret "har vært den viktigste enkeltfaktor bak akselerasjonen i inflasjonsraten de seneste år". I hvert av de to følgende årene steg timefortjenesten i industrien i Norge med ca. fem prosentpoeng mer enn i andre land. I fjor var imidlertid forskjellen bare knapt ett prosentpoeng. OECD regner med at forskjellen

vil være en liknende i år – 10½% stigning i timefortjenesten i Norge mot 9¼% i OECD under ett.

Når det gjelder forbruksprisene, har forskjellen mellom Norge og utlandet vært liten. For året fram til desember i fjor var oppgangen i Norge 9,1% mot 8,3% i OECD totalt.

I 1977 var altså forskjellen mellom oppgangen både i priser og i lønninger i Norge og i industrilandene i gjennomsnitt knapt ett prosentpoeng. Samtidig falt den veide verdien av norske kroner i forhold til andre valutaer med vel 5% i løpet av året. Regnet på denne måten førte pris- og kursutviklingen altså til en lettelse i konkurranse-situasjonen. Men den må ses på bakgrunn av den sterke forverringen de foregående årene.

I de siste tre årene har arbeidskostnadene pr. produsert enhet i industrien i Norge og justert for forandringer i de effektive valutakurser, hatt en vesentlig sterkere oppgang enn for våre viktigste handelspartnere. For hele tre-årsperioden under ett har stigningen vært 25 prosentpoeng høyere i Norge enn hos våre konkurrenter. Denne forverringen i konkurransesituasjonen har hatt alvorlige virkninger for en rekke industrigrener.

I fjor var oppgangen i arbeidskostnadene pr. produsert enhet, justert for kursforandringer på denne måten med 7,6%, i Norge noe lavere enn i Benelux-landene og Danmark, men vesentlig lavere enn den oppgangen det største slange-landet Tyskland hadde med nesten 14%. Svekkelsen i Tysklands konkurransestilling skyldtes at kursstigningen for D-mark mer enn oppveide den lavere inflasjonsraten der. Men Sverige hadde en kursveid kostnadsstigning

på bare 4% på grunn av devalueringen, og konkurranseforholdet til Sverige er blitt skjerpet. Kursfallet først på pund og senere på dollar gjorde at også Storbritannia og USA har bedret sin konkurransemessige stilling overfor slange-landene det siste året.

Kursjusteringen for norske kroner tidligere i denne måneden har skapt grunnlaget for en bedring av Norges konkurransemessige stilling. Foreløpige beregninger tyder på at en kan vente en nedgang i arbeidskostnadene pr. produsert enhet i norsk industri på vel 2% i år mot en oppgang av varierende størrelse i de aller fleste av våre viktigste markedsland. Utviklingen i så måte avhenger i høy grad av lønns- og inntektsoppgjørene til våren og av om det lykkes å begrense lønnsglidningen.

Når en vurderer tallene for stigningen i kostnader pr. produsert enhet, bør en imidlertid være klar over at også andre kostnadsfaktorer enn arbeidslønninger spiller en betydelig rolle. Enda viktigere er at tallene for arbeidskostnader pr. produsert enhet i så høy grad influeres av produktivtetsutviklingen. Om etterspørselen svikter for en norsk bedrift, tar det lang tid og skal det mye til for at arbeiderne blir sagt opp. Derfor stagnerer eller faller produksjonen pr. arbeidstime, og kostnadene pr. enhet vokser. I Sverige har holdningen vært en liknende. Men i de aller fleste andre land er bedriftene raske til å si opp arbeidskraft som de ikke trenger.

Kostnadene pr. produsert enhet viser derfor en gunstigere utvikling enn hos oss i et fallende marked. Men de arbeidsløse skal jo ha sin stønad, og den reelle forskjellen for landets økonomi som helhet er ikke på noen måte tilsvarende stor. En kan også si det slik at vi her i landet har en betydelig

produktivtetsreserve som kan bli utnyttet når oppsvinget kommer.

7. Finanspolitikk

Av de tre hovedinstrumentene i økonomisk politikk: finanspolitikk, kredittpolitikk og valutapolitikk, er finanspolitikken det viktigste. Finanspolitikken er blitt vesentlig svekket de siste årene, blant annet på grunn av sterkt økte overføringer i trygdesektoren, pristilskott, omfattende støttetiltak til bedrifter i økonomiske vansker som ledd i motkonjunkturpolitikken og ved statens medvirkning i inntektsoppgjørene gjennom skattelette og økte overføringer til jordbruket.

Målt på den tradisjonelle måten gjennom underskottet før lånetransaksjoner, er det en stigning fra et overskott i 1974 og tidligere år til et underskott på vel 2 milliarder kroner i 1976, til 5½ i fjor og anslått 7½ i år.

Statens samlede finansieringsbehov er en størrelse som tillegges stor vekt i en rekke land. Netto lånebehov steg fra 3½ milliarder kroner i 1974 til 10 milliarder i 1976 og vel 14 milliarder i fjor. For i år er anslått knapt 14 milliarder.

Generelt er opplegget for statens finanspolitikk i år en forsiktig tilstramning med sikte på en mer avdempet etterspørselsvekst. På bakgrunn av svekkelsen av finanspolitikken de senere årene er en tilstramning en meget viktig oppgave, og den bør bli størst mulig. Men det forutsetter en meget restriktiv holdning overfor nye utgiftsforslag på alle områder. Mye vil avhenge av utfallet av inntektsoppgjørene til våren og den medvirkning fra statens side som de vil føre med seg. Men det kan også

være grunn til å peke på, slik OECD gjør i sin årsrapport, at skattereduksjonene i samband med inntektsoppgjørene i perioden 1974–1977 stort sett bare har hindret den automatiske skatteøkningen som uforandrete progresjonsregler ellers ville ha ført med seg. I fjor steg likevel disponibel realinntekt klart sterkere enn reallønnningene. Og selv om det ser ut til at skattereduksjonene bare har dempet lønnskravene i liten grad, kan det jo være at lønnskravene ville ha vært enda meget høyere uten skattereduksjoner. En annen sak er i hvilken utstrekning de kunne blitt innfridd. Skattereduksjonene har dessuten stimulert etterspørselen og dermed medvirket til lønnsglidningen.

8. Kredittpolitikk

Svekkelsen av finanspolitikken danner også en viktig del av bakgrunnen for kredittpolitikken. Fra Norges Banks side ser en det også av denne grunn som et framsteg at det i samband med det økonomiske opplegget for 1978 er satt en ramme for Norges Banks finansiering av statens transaksjoner ved kjøp av statskasseveksler, statsobligasjoner og statsbankobligasjoner. Skulle det bli behov for å øke denne rammen, vil spørsmålet bli tatt opp i form av en formell henvendelse fra Finansdepartementet til Norges Bank. Denne ordningen er tenkt fulgt også i årene framover.

Etterspørselspresset i kredittmarkedet har gjort det nødvendig å føre en stram kredittpolitikk både i fjor og i år. En viktig faktor her de siste årene har vært økingen i kreditttilførselen fra statsbankene som ledd i motkonjunkturpolitikken. Økingen i inn-

vilgningsrammene er nå redusert, men det tar tid før dette gir seg fulle utslag i kreditttilførselen fra statsbankene. Men også vedtaket om at bare 40% av statsbankenes innvilgningsrammer kan nyttes i første halvår, vil støtte opp under omleggingen. En utsettelse også i annet halvår kan tenkes å bli aktuell.

Lenge pekte trenden i forretnings- og sparebankenes utlån i fjor mot en betydelig overskridelse av måltallene, og det ble nødvendig å stramme til likviditetspolitikken. I annet halvår avtok utlånsaktiviteten merkbart. I månedene til og med november lå trenden i utlånsutviklingen i begge bankgruppene lavere enn utlånstallene i kredittopplegget. Desember- og januartallene tyder imidlertid på at utlånsveksten igjen er tiltakende. Dette betyr at virkemiddelbruken må vurderes på nytt. I alle tilfelle må det være riktig å holde en heller stram likviditetssituasjon i bankene.

Et viktig kredittpolitisk tiltak var forståelsen med bankforeningene i januar om å skjære ned konsumkreditter. Hensikten er å bremse den sterke økingen i kjøp av personbiler osv. Som følge av denne forståelse er de totale måltallene i kredittopplegget for de to bankgruppene redusert med til sammen 1 300 mill. kroner.

Norges Bank har lenge sett det som en viktig oppgave å få til en omlegging og oppmyking av rentepolitikken. Spørsmålet har vært gjenstand for utredninger og er blitt inngående drøftet i møter mellom ledelsen i Finansdepartementet og Norges Bank, der det var full enighet om de tiltakene som nå er blitt gjennomført.

En oppmyking av rentepolitikken var nødvendig for å effektivisere penge- og kredittpolitikken og få kredittmarkedet til

å fungere bedre. I valutatransaksjonene med utlandet betyr en smidigere rentepolitikk en fordel. Fordelingsmessig er det også rimelig å redusere den vinningen som låntakerne oppnår på bekostning av sparerne på grunn av prisstigningen.

Det har vist seg i de senere år at fastlåsing av visse rentesatser gjennom renteforståelsen har gjort det vanskelig å holde bankenes utlån innen de rammer som er lagt til grunn i kredittbudsjettet. Gjennom likviditetsreguleringen har en kunnet påvirke bankenes evne og vilje til å gi lån, altså tilbudet av lån. Problemet har imidlertid vært at på grunn av rentereguleringen har en kredittpolitisk tilstramning ikke kunnet virke på etterspørselen etter lån.

I perioder med høy kredittetterspørsel blir bankenes oppgave vanskelig så lenge de ikke kan endre sine utlånsrenter. Det vi har sett eksempler på de siste par årene, er at det blir vanskelig å praktisere et rasjoneringsystem når overetterspørselen blir for stor. Selv om likviditetskostnadene har vært så høye at de nye utlånene har vært ulønnsomme, har bankene tydeligvis likevel valgt å fortsette å gi lån. Ellers ville kanskje vedkommende kunder gått til andre banker.

Reguleringen av kassekredittrenten har representert et spesielt problem, siden renten på innskott på særvilkår ikke har vært regulert. I perioder med stram likviditet og derfor høy rente på lån i Norges Bank og på interbanklån har også særvilkårsrenten vært høy. I slike perioder har det vært lønnsomt for bankenes kunder å trekke på sine kassekreditter for kanskje gjennom en mekler å plassere pengene som innskott på særvilkår.

Etter endringene i rentepolitikken har bankene hevet både sine utlåns- og innskottsrenter. Økingen i utlånsrentene vil bidra til å redusere overetterspørselen etter kreditt og gjøre det lettere for bankene å dempe veksten i sine utlån, og økingen i innskottsrentene vil gjøre banksparing mer attraktiv. Renteøkningene må stort sett ses på som en tilpasning av rentenivået til de eksisterende likviditets- og kredittforhold.

En må fortsatt regne med at utlånene i perioder vil kunne øke sterkere enn forutsatt, og at det blir behov for midlertidige likviditetstilstramninger for å styre utlånene inn på rett kurs igjen. I slike tilfelle er det ingen grunn til at langsiktige utlånsrenter skal påvirkes i særlig grad, men bankene vil kunne heve rentene på kortsiktige utlån slik at etterspørselen etter disse reduseres. En slik svekkelse av forbindelsen mellom kortsiktige og langsiktige renter ble tilrådd allerede i Den penge- og kredittpolitiske komité's innstilling i begynnelsen av 1960-årene.

Hovedgrunnen til at enkelte utlånsrenter ble regulert gjennom renteforståelsen, var at en ønsket å sikre visse låntakergrupper rimelige lån til bestemte formål. Dette gjaldt spesielt pantelån til boliger og lån til kommuner. Problemet med rentenormeringen var at bankene naturlig nok var lite villige til å gi slike lån, fordi avkastningen var dårligere enn på andre lån. Samtidig var etterspørselen ekstra stor, fordi lånene var billige for låntakerne. Konsekvensen var at de lån som myndighetene ønsket å prioritere, ble ekstra vanskelige å få.

Det er sannsynlig at den private boligfinansiering ble spesielt skadelidende under det system for renteregulering som vi hadde. På grunn av lave renter og lang

binding var bankene lite interessert i å gi pantelån, og i stedet ble lånsøkerne henvist til gjeldsbrevlån med høyere rente og kortere løpetid, lån som egentlig egnet seg dårlig til dette formål. Bankenes negative holdning til mellomlange og langsiktige lån til næringslivet har trolig også i stor grad sammenheng med rentereguleringen.

Hovedargumentet for også å oppheve rentereguleringen for obligasjonsmarkedet var at langsiktige lån for banker og andre kredittinstitusjoner og obligasjonslån ofte vil være alternative låneformer, og at vilkårene derfor ikke bør være for forskjellige. Når plasseringsplikten likevel opprettholdes, er det for å sikre at etterspørselen etter obligasjoner holdes oppe uten en sterk øking i renten.

En må kunne håpe på at opphevelsen av rentenormeringen for obligasjonslån vil føre til at det utvikles et normalt og effektivt obligasjonsmarked i Norge, der også andre kjøpergrupper enn finansinstitusjonene trekkes inn i økende utstrekning.

Ved bare å foreta en forholdsvis beskjeden øking i statsbankrentene og ved å bruke plasseringsplikten til å begrense rentestigningen på obligasjonsmarkedet, holder en fortsatt de renter som er mest utslagsgivende for investeringsetterspørselen, relativt lave. Renteøkningen innebærer imidlertid at det blir bedre samsvar mellom rente og inflasjonsrate, og den vil i større grad enn før sikre at det blir de mest lønnsomme prosjekter som gjennomføres.

Også på grunn av det omfang som statsbankfinansieringen etter hvert har fått, må det kunne forsvares å si at endringene i rentepolitikken ikke innebærer noe brudd med den politikk en har ført hittil, nemlig ved en relativt lav rente å sikre en høy og

stabil investeringsetterspørsel fra næringslivet. Det er heller ingen grunn til å tro at oppmykingen i rentepolitikken her i landet vil føre til mer ustabile boliginvesteringer, slik tilfellet kunne ha vært uten et vel utbygget statsbanksystem.

Undersøkelser på grunnlag av skattestatistikken viser at nettogjelden øker med inntekt og er spesielt stor for skattytere med høye inntekter. Sosialgruppen pensjonister og trygdede er de eneste som har større fordringer enn gjeld, mens spesielt selvstendig næringsdrivende har stor nettogjeld. Når en samtidig vet at kombinasjonen inflasjon og lav rente innebærer svære overføringer av formue fra fordringshavere til gjeldshavere, skulle det være klart at de inntektsfordelingsmessige og sosialpolitiske argumenter for en generelt lav rentepolitikk er heller tvilsomme. Renteøkningen vil imidlertid bare i noen grad redusere formuesoverføringene mellom fordringshavere og låntakere som følge av inflasjonen. Rimelige forhold her vil en først kunne få når inflasjonstakten er brakt betydelig ned, og ved en omlegging av skattesystemet.

Norges Banks diskonto ble ikke hevet i samband med opphevingen av renteforståelsen. Et av formålene med dette tiltaket var jo at bankene skulle stå fritt til å finne fram til rentesatser som de mente var riktige. Diskontoøkningen til 7% 13. februar tok sikte på å skape et rimelig forhold mellom bankenes nye utlånsrenter og lånevilkårene i Norges Bank. Diskontohevingen var altså ikke ment som noe selvstendig tilstrammende tiltak, og ble heller ikke oppfattet slik. Dermed skal ikke være sagt at det ikke i framtidige situasjoner på nytt kan komme på tale å gi diskontopolitikken en viss "signaleffekt".

9. Valutapolitikk

I løpet av fjoråret var det store forandringer i en rekke av de valutakursene som betyr mest for norsk utenriksøkonomi. Minst var likevel forandringen for dollaren, som lå på omtrent samme nivå overfor norske kroner ved slutten som ved begynnelsen av året, men riktignok etter store svingninger, først opp, siden ned, i løpet av året. Men både pund sterling og D-mark steg med 11% overfor norske kroner, og yen og sveitserfrancs med 21%. I motsatt lei virket nedskrivningen av svenske kroner, som falt med 12% i norsk regning.

Totalresultatet ble at kronens veide verdi overfor andre valutaer falt med vel 5% i løpet av 1977. Nedgangen i kronens verdi i fjor var dels et resultat av kursbevegelsene mellom slange-valutaene og andre valutaer, dels et resultat av kursjusteringene i slangen. Kronens veide verdi ved årsskiftet var også omtrent den samme som ved årsskiftet 1974/75, altså tre år tidligere. Men går vi helt tilbake til 1970, har appresieringen utgjort vel 14%. Det alt vesentlige av denne kursoppgangen fant sted i 1973 og 1974.

Tidligere i denne måneden ble intervensjonskursene for kronen nedjustert med 8% i forhold til de andre valutaene i slangen. Bakgrunnen for dette vedtaket var forverringen i utenriksøkonomien som følge av meget høye driftsunderskott, svekket konkurransevne og reduserte markedsandeler. Avgjørende for om kursjusteringen skal bli vellykket, er hvilke følger den får for pris- og kostnadsutviklingen. I dagens situasjon er det ikke grunnlag for å kreve kompensasjon for prisvirkningene av kursjusteringen.

Virkingen av justeringen på kronens handelsveide verdi overfor andre valutaer

har hittil vært en ytterligere nedgang på 5–6%. Den samlede veide appresieringen siden 1970 er dermed redusert til ca. 9%. Norge står i en utsatt stilling overfor svingninger i valutakursene, også mellom andre valutaer innbyrdes. Grunnen er dels den relativt meget store utenriksøkonomi, dels det forholdet at vi ofte importerer innsatsvarer i én valuta og selger sluttproduktene i en annen. Norge kan, uansett hvilken kurspolitikk som velges, ikke bli upåvirket av det relative kursnivå mellom de internasjonale hovedvalutaene.

Norge er medlem av den europeiske valutaavtalen, den såkalte slangen. I denne avtalen om begrensning av kurssvingningene deltar nå sentralbankene i Vest-Tyskland, Nederland, Belgia, Danmark og Norge. Den sikrer altså relativ kursstabilitet i forholdet mellom disse valutaene, som representerer omkring fjerdeparten av Norges utenrikshandel.

Selve kurssystemet kan betegnes som en mellomting mellom det gamle fastkurs-systemet fra før 1971, der kursforandringer bare kunne gjennomføres i tilfelle av "fundamental ulikevekt", og et fritt flytesystem. Forandringer av intervensjonskursene er ingen automatisk sak og krever enighet mellom deltakerne. Men erfaringen har også vist at slik enighet kan oppnås når justeringer trengs. De tre kursjusteringene som ble foretatt i løpet av 1976 og 1977, reduserte kronens verdi i forhold til den sterkeste slange-valutaen, tyske mark, med 11%, noe som fullt ut har kompensert forskjellen i prisutvikling mellom Tyskland og Norge i disse to årene. Den siste kursforandringen har i tillegg gitt en betydelig margin.

Slangens geografiske omfang er blitt begrenset. Men både Sverige og Frankrike har erklært at de har til hensikt å vende tilbake til dette kurssamarbeidet så snart det blir mulig for dem. Med den sterke bedringen i Storbritannias økonomiske stilling kan det også tenkes at det landet vil overveie å vende tilbake.

Slangen representerer i dag det eneste konkrete tiltak i internasjonalt valutakurspolitisk samarbeid. Den utgjør et stabiliserende og disiplinierende element i de enkelte deltakerlands utenriksøkonomiske politikk. Da Norge ikke deltar i en rekke av de viktigste samarbeidsorganene for internasjonale valuta- og betalingsforhold, har en betydelig interesse i den kontakt og påvirkningsmulighet som slangesamarbeidet gir. Under de nåværende meget urolige valutaforhold og med Norges sterkt utsatte utenriksøkonomiske stilling må også de store kortsiktige kredittmuligheter som slangesamarbeidet gir, tillegges vekt.

Et fritt flytesystem betyr stor usikkerhet og uro omkring kursutviklingen. Erfaringen har vist at utslagene kan bli meget store, og at de ofte representerer rent spekulative innslag uten rasjonell sammenheng med underliggende økonomiske realiteter. Intervensjon fra sentralbankene kan til en viss grad dempe overdrevne utslag, og Valutafondet har avtalt prinsipper for slike intervensjoner. Inntil nylig stod USA i en særstilling, fordi sentralbanken der sjelden intervenerte i valutamarkedet til forsvar for dollaren. Dette synes nå å ha endret seg, noe som representerer en positiv utvikling.

Et stort antall land har "pegged" sin valuta til dollar på grunn av dollarens store betydning for deres utenriksøkonomi. Men de sterke svingningene i dollarkursen rep-

resenterer likevel et problem for disse landene.

Enkelte land, blant dem Sverige, stabiliserer kursen i forhold til et gjennomsnitt — en såkalt kurv — av en rekke viktige handelsvalutaer. Et slikt system kan ha sine fordeler for enkelte mindre land. Men det kan ikke anvendes generelt.

I dagens internasjonale økonomi med stor arbeidsløshet og lav vekst kan en ikke se bort fra faren for konkurrerende devalueringer, som skapte så store problemer i 1930-årene. Både devalueringer og revalueringer kan være nødvendige ledd i en økonomisk politikk med et bestemt totalt siktemål. Men det forutsetter at de er en del av en omfattende pakkedøsning.

Valutafondet har oppstilt veiledende regler for medlemslandenes kurspolitikk. Det er viktigere enn noensinne å hindre at de enkelte land fører en kurspolitikk som eksporterer problemene til andre land. Erfaringen viser at det er behov for et mer bindende internasjonalt samarbeid på dette området.

For året 1977 under ett utgjorde Norges Banks netto valutasalg $9\frac{1}{2}$ milliarder kroner. Nærmere tre firedeler av dette falt på de siste to månedene. På bakgrunn av driftsunderskottet var de store valutaintervensjonene i og for seg ikke uventet, selv om den sterke konsentrasjonen om slutten av året kom overraskende. Etter nyttår har valutamarkedet roet seg ned, og intervensjonene har hittil i år vært av begrenset omfang.

Finansieringen av de store valutasalgene har hittil ikke budt på alvorlige problemer. Det har vært god inngang av lån fra utlandet, og provenyet av statslånene er regelmessig overtatt av Norges Bank og

solgt i markedet etter behov. I denne perioden har det vært viktig og nødvendig å ha forholdsvis rommelige valutareserver. På grunn av den internasjonale usikkerhet har en ved plasseringen tatt sikte på å øke likviditetsgraden ytterligere.

Ved årsskiftet var valutaeservene av omtrent samme størrelse som ett år tidligere, og endringene hittil i år har vært moderate. Etter nedjusteringen av kronen i denne måneden har Norges Bank kjøpt ca. 250 mill. dollar. Men her må en ta omsyn til at under de store valutasalgene mot slutten av fjoråret brukte Norges Bank i betydelig utstrekning den kortsiktige kredittordningen som er et ledd i slange-samarbeidet, til å trekke på Deutsche Bundesbank.

10. Strukturproblemer

Den økonomiske veksten de siste to årene har ikke vært sterk nok til å bringe etterspørselen etter de fleste viktige norske eksportvarene opp igjen på den måten det skjedde etter de svake konjunkturtillbake-slagene i 1960-årene. For aluminium og de fleste fiskeproduktene har etterspørselen tatt seg godt opp og mønsteret vært omtrent som før. Men for de fleste andre tradisjonelle eksportvarer er lagrene store og lønnsomheten oftest lav eller produksjonen direkte tapsbringende. Den sterke norske kostnadsveksten har forverret forholdet, slik at norsk produksjon har tapt markedsandeler ute og hjemme.

Samtidig er det blitt klart at disse problemene bare delvis kan løses ved et forsterket internasjonalt oppsving. Forandrete etterspørsels- og produksjonsforhold

gjør at det kreves en strukturomlegging i norsk så vel som i de fleste andre industri-lands økonomi.

Skal en kunne gjennomføre en slik strukturtilpasning, krever det vilje til å godta forandringer. Det gjelder ikke minst på arbeidsmarkedet. Men det har foregått en gradvis endring i selve definisjonen av full sysselsetting fra å gjelde et tilstrekkelig samlet tilbud av arbeid til å gjelde for hver enkelt bedrift. Det er forståelig nok, men det er også et krav som ikke kan oppfylles i lengden. Omstilling er en nødvendig forutsetning for den økonomiske veksten. Og den er igjen et vilkår for løsning av en rekke påtrengende samfunnsoppgaver og for løsning av de inntekts- og velferdskrav som har alminnelig politisk støtte.

I dag kan en konstatere en bred enighet om at det er nødvendig å akseptere at produksjon som ikke mer kan ventes å bli lønnsom, bør legges om eller legges ned. Problemet består naturligvis i å utpeke de nye områder som kan ventes å bli lønnsomme, iallfall på noe lengre sikt. Som en hovedlinje er det klart at teknologisk høyt utviklet kunnskaps- og forskningsorientert produksjon ofte vil være den som har størst muligheter for å bære det høye norske kostnadsnivå. Slik produksjon vil gjerne også være sterkt kapitalkrevende. Et lite land som Norge kan ikke spre seg over et for vidt felt. Det må derfor være viktig å prøve å videreutvikle de bransjer og næringer der Norge alt har en omfattende know-how, som alltid vil representere en basis og et viktig aktivum. Ofte vil det være slik at det er de gode og sterke bedrifter i disse bransjene som har de beste muligheter for direkte eller gjennom datterselskap å utvikle slik ny virksomhet og nye produk-

ter. Mange bedrifter har vært i stand til å finne nye spesialprodukter som dekker nisjer i etterspørselen. Selv i dag er det en stor utførsel også av en rekke høyt for-edlete produkter, inklusive forbruksvarer, fra norsk industri. Økende leveranser til oljeproduksjon i Norge og andre land viser evne til omstilling for å møte ny etterspørselsstruktur. Men forutsetningen for å få til en omstilling, også på de teknologisk høyt utviklete områder, er at en makter å holde kostnadsveksten i sjakk. Det kan ellers være grunn til å minne om at den økonomiske historie viser at mange av de prosjekter som skulle vise seg å bli de mest lønnsomme, ble startet i perioder med overkapasitet og avsetningssvikt og ble ferdige da etterspørselen igjen var i sterk vekst.

En må på litt lengre sikt kunne bygge på at vekstraten i verdensøkonomien igjen vil ta seg opp. Strukturen i norsk utførsel er slik at først når oppgangen ute blir relativt sterk, får den stor gjennomslagskraft i Norge. Det er overveiende sannsynlig at etterspørselen etter aluminium og frossenfisk vil fortsette å øke, og at etterspørselen etter magnesium, ferrolegeringer, plast-råstoffer fra petrokjemisk industri, papir og papp og skipsfartstjenester igjen vil ta seg opp og da ventelig øke sterkere enn brutto-nasjonalproduktet i industrilandene.

Det området der en med kanskje aller største sikkerhet vet at økte investeringer og økt innsats vil gi betydelig lønnsomhet, er energisektoren. En relativ prisstigning på energi, som på noe sikt er sannsynlig, vil gi norsk økonomi betydelige fordeler. Som olje- og energiministeren nylig pekte på, er kanskje noe av det viktigste på dette området å få beslutningsprosessen til å fungere. Vi kan ikke løse våre økonomiske

problemer ved å la være å ta standpunkt til dem.

Det må også være rett å regne med at vi kan basere oss på en fri og åpen verdensøkonomi av den typen som er bygd opp gjennom etterkrigstiden, og der OECD, GATT, EFTA, EF og Valutafondet spiller en særlig viktig rolle. Men det lar seg ikke nekte at den svake økonomiske veksten har stimulert proteksjonistiske tendenser i en rekke land. Direkte statlige støttetiltak i til dels nye former har spredt seg og har skapt problemer, endog mellom de nordiske landene innbyrdes. Men det er også oppmuntrende trekk i bildet. USA har avvist forslag til beskyttelsestiltak for handelsflåten. GATT's spilleregler blir stort sett respektert, og en må kunne håpe på at Tokyo-runden vil gi positive resultater. Norge må være forsiktig med å nytte støtteformer for egen produksjon av proteksjonistisk type. Det gjelder aller mest overfor utviklingslandenes utførsel av arbeidskrevende produkter basert på for-edling av deres egne råvarer. Den strukturtilpasning dette krever, har Norge og de andre rike landene større muligheter for å klare enn utviklingslandene har.

Slutten av 1970-årene vil fortsatt være en sterkt problemfylt tid for norsk økonomi trass i de store fordeler som oljevirkosomheten fører med seg for aktivitetnivået og senere også for betalingsbalansen. Disse problemene kan bare få en fullverdig løsning når veksten i verdensøkonomien øker, og forutsatt at dens åpne karakter bygd på arbeidsdeling og integrasjon, bevares. Vi må kunne regne med at disse forutsetningene vil holde stikk. Alternativet ville være en verdensøkonomi med preg av noe i retning av 1930-årenes

nasjonale isolasjonskonjunkturer og/eller 1950-årenes bilateralisme. Under et slikt alternativ ville det heller ikke hjelpe stort med lavere kostnader og sterk konkurransevne. Vi ville ganske enkelt ikke få anledning til å konkurrere på grunn av handelshindringer av ulike slag. Men dit har vi ikke kommet ennå, og dit må vi ikke komme. De enorme resultater som etterkrigstidens mellomfolkelige økonomiske samarbeid har brakt, må være en garanti for det.

Selv om vi etter hvert får en sterkere internasjonal oppgang, vil ikke den automatisk løse norsk næringslivs problemer. Å bremse kostnadsøkingen radikalt og å ta realistisk stilling til strukturproblemene er i

dag påtrengende nødvendige oppgaver. Det vil kreve en pause i forhold til planer om opptrapping av ulike grupper av inntekter. Men etter en eksplosiv vekst i disponibel realinntekt, i velstand og i sosiale velferdstiltak hittil i 1970-årene burde dette være mulig. Vi kan ikke fortsette å løse våre problemer ved å låne mer i utlandet og overlate til 1980-årene å betale regningen. Her har de store organisasjonene et solidarisk ansvar. 1978 og 1979 bør bli de årene da vi opparbeider det realøkonomiske grunnlaget for det inntekts- og velferdsnivå som allerede er etablert. Det er ingen uløselig oppgave. Tvert imot er mulighetene gode om en ser vanskene realistisk i øynene.